

Puhuttaisiinko kilpailupolitiikasta?

Matti Ylönen

Kilpailupolitiikasta tuli 2010-luvulla kuuma peruna Yhdysvalloissa ja sen vanavedessä myös Euroopan unionissa. Suomessa kilpailupolitiikasta puhutaan *politiikkana* hyvin vähän. Tämä on ongelma, sillä kilpailupolitiikka liittyy perustavanlaatuisesti siihen, millaista talousjärjestelmää haluamme tukea ja rakentaa.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2024) määritelmän mukaan ”kilpailupolitiikan tavoitteena on luoda ja ylläpitää sellainen toimintaympäristö, jossa yrityksillä on tasapuoliset toimintaedellytykset ja mahdollisuus menestyä osaamisen avulla. Kilpailulain ja -politiikan keskeinen tavoite on turvata terve ja toimiva taloudellinen kilpailu.”

Näiden ylevien tavoitteiden toteuttamista voidaan järjestää monin eri tavoin, ja tässä voidaan myös epäonnistua. Esimerkiksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston tutkinta siitä, rikkooko Woltin hinnoittelu kilpailulainsäädäntöä on kestänyt vuosia, mutta kukaan ei tunnu kysyvän, miksi – tai miten tällaisia prosesseja voitaisiin nopeuttaa. Vuosikin on esimerkiksi alustatalouden monopolisoitumiskehitysten keskellä ikuisuus (Ylönen 2021).

Kilpailupolitiikka on erikoinen politiikan alue myös tiedontuotannon näkökulmasta. Ympäristöpolitiikan, työmarkkinapolitiikan ja talouspolitiikan kaltaisia teemoja tutkitaan laajalti sekä politiikka-että oikeustieteissä, mutta kilpailupolitiikka jää joiltain osin tieteenalojen katveeseen.

Alan tutkimus – erityisesti monialainen sellainen – on Suomessa pienimuotoista. Teemaa aktiivisesti seuraavia toimittajia ei juuri löydy, ja se jää kansalaisjärjestökentän katveeseen. Kun teemaa aktiivisesti esillä pitävät tahot ovat vähissä, syntyy helposti hiljaisuuksia ruokkivia kiertäviä. Tiedettäkään kun ei tehdä tyhjössä: tutkijatkin usein ottavat ideoita ja tutkimuskysymyksiä keskusteluista, joita julkisuudessa kulloinkin käydään (Eskelinen – Ylönen 2024; Ylönen – Christensen 2024).

Yhteiskunnallisen tiedontuotannon limittäisten katvealueiden synnyttämä hämäryys on ongelma, sillä kilpailupolitiikan merkitys on viime vuosina noussut merkittävästi. Yhdysvalloissa käännteentekevää on ollut oikeustieteilijä *Lina Khanin* työ ja hänen uudelleentulkintansa

maan kilpailulainsäädännöstä (esim. Khan 2018). Presidentti *Biden* nimitti Khanin myös vaikutusvaltaisen Yhdysvaltojen kauppakomission johtoon.

Artikkeleissaan Khan hyökkäsi yhdysvaltalaisista kilpailuoikeutta dominoinutta oikeustaloustieteellistä suuntausta vastaan. Se oli pitkään painottanut halpojen hintojen olevan keskeisin mittatikka kilpailun toteutumiseksi. Khan kaivoi tämän vastapainoksi esiin 1900-luvun alkupuolen ajatukset yhtiöiden rakenteellisen vallan tarkastelun tärkeydestä, ja päivitti niitä nykyi- kaan.

Rakenteellisella vallalla tarkoitetaan tässä yhteydessä kokonaisten liiketoiminta-alojen toimintaan vaikuttavaa valtaa. Vaikka esimerkiksi Uber tai Amazon ovat joissain tapauksissa tarjonneet kuluttajille halpoja tuotteita ja palveluita, niiden sisään yksityistyvä data ja markkina- paikkojen kontrolli ovat silti ongelmia. Tällaisten kehityskulkujen edessä oikeustaloustieteelli- nen suuntaus oli pitkälti aseeton.

Myös Euroopan unionissa on herätty yhä vahvemmin kilpailupolitiikan merkitykseen. Taus- talla ovat olleet osin komission langettamat jättimäiset sakot yhdysvaltalaisille teknologiajäteil- le (esim. Reuters 2024). Niiden vaikuttimena on puolestaan ollut aito ja aiheellinen huoli yh- teiskunnallisesti merkittävien infrastruktuurien kontrollista, jota amerikkalaisten ja kiinalaisten digijättien huomiin on kertynyt (Ylönen 2021).

Suomessa kilpailupolitiikasta puhutaan siis häkellyttävän vähän, vaikka ala on ollut jonkin verran otsikoissa ruokalahettifirmojen hinnoittelun kautta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto on käyttänyt jo useamman vuoden tutkintaan, rikkoivatko Wolfin ravintoloille asettamat määrä- ykset kilpailulakia (Niinivuo 2024; Saarinen 2024). Nämä määräykset muun muassa estivät ra- vintoloita eriyttämään alustoilla ja ravintolassa käytettyä hinnoittelua.

Esikuvia voitaisiin hakea Euroopasta. Olin keväällä Brysselissä ison kansalaisjärjestö- ja aja- tushautomokoalition tilaisuudessa, jossa he julkaisivat manifestin eurooppalaisen kilpailupo- litiikan suuntaviivoiksi (Rebalancing Europe 2024). Siinä muun muassa peräänkuulutettiin komissiolle oikeuksia tutkia kokonaisten liiketoiminta-alojen keskittymistä yksittäisten yrittys- ten sijaan ja ohella, sekä alan työn läpileikkaavuuden vahvistamista komission sisällä.

Kuka lähtisi kehittämään tällaista työkalupakkia Suomeen? Tarvittaisiin muun muassa pa- rempaa ymmärrystä siitä, mitä työkaluja kilpailuoikeuden saralla olisi nykyisen EU:n kilpailu- lainsäädännön puitteissa. Toiseksi olisi syytä tarkistaa, missä määrin kilpailupolitiikan toteu- tuksen ja valvonnan resurssit ja organisointi vastaavat 2020-luvun haasteisiin. Kolmanneksi olisi tarvetta suuntaviivoille myös siihen, millaista kilpailupolitiikkaa Suomi voisi EU:ssa edis- tää.

Pelissä ovat Suomessakin isot asiat. Alustafirmoihin keskittyvä valta on jo itsessään merkit- tävä kysymys. Yhtä lailla merkittävä kotimainen kehityskulku on kuitenkin myös esimerkiksi terveydenhuoltoalan ja rakennusalan merkittävä keskittyminen. Elokuvateatterit ovat yhteis- kunnallisesti ehkä vähemmän kriittinen ala, mutta kuvaavaa on, että Finnkino hallitsee alalla noin 60 prosentin markkinaosuudellaan (Kiviranta 2024).

Yhteiskunnallista keskustelua on hankala käydä, jos perusymmärrys nykytilanteesta ja sen vaihtoehtoista on puutteellinen.

Lähteet

- Eskelinen, Teppo – Ylönen, Matti (2024), Tyhmenevä demokratia? Kriittisen tiedontuotannon tila. Helsinki: Rosebud.
- Khan, Lina M. (2018), Amazon's antitrust paradox. *The Yale Law Journal* 126(2018), s. 710–805.
- Kiviranta, Varpu (2024), Elokuvalipun keskihinta huitelee jo 13 eurossa: ”Ihmiset haluavat käydä premium-saleissa ja se näkyy”. Yle. Saatavilla osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20065558>.
- Niinivuo, Samuli (2024), Wolin aiheet perittävien komissioiden korottamisesta saivat ravintoloiden edunvalvojan varpailleen. *Helsingin Sanomat* 16.10.2024.
- Rebalancing Europe (2024). Rebalancing Europe: A New Economic Agenda for Tackling Monopoly Power. Open Markets, Somo, Foxglove, LobbyControl, Balancing Europe Project, Rebalance Now, The Goodlobby ja Irish Council for Civil Liberties. Saatavilla osoitteesta <https://static1.squarespace.com/static/5e449c8c3ef68d752f3e70dc/t/66100b4b26dd73546eb9c013/1712327500716/Rebalancing+Europe+Report+0424+v7.pdf>.
- Reuters (2024), How the EU is cracking down on Apple, Google and other big tech. *Reuters* 6.10.2024. Saatavilla osoitteesta <https://www.reuters.com/technology/european-regulators-crack-down-big-tech-2023-10-03/>.
- Saarinen, Merja (2024), Onko Wolf pelkkä välistävetäjä? *Helsingin Sanomat* 9.11.2024.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2024). Kilpailupolitiikka. <https://tem.fi/kilpailupolitiikka>
- Ylönen, Matti (2021), Yhtiövalta alustatalouden aikakaudella: evolutionaarinen taloustiede ja yhtiöt yhteiskunnallisina toimijoina. Tampere: Vastapaino.
- Ylönen, Matti – Corlin Christensen, Rasmus (2024), Rediscovering the multinational enterprise: the rise and fall of ‘corporate escape’ studies. *Review of International Political Economy*, s. 1–30. <https://doi.org/10.1080/09692290.2024.2430694>